

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Vasile-Sorin Curpăn

Cosmin-Ștefan Burleanu

Art. 134.: „Statutul”.

„(1). Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova.

(2). Curtea Constituțională este independentă de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției.

(3). Curtea Constituțională garantează supremația Constituției, asigură realizarea principiului separației puterii în stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat”.

Instituirea Curții Constituționale în peisajul constituțional „moldovenesc” a constituit o inovație a Legiuitorului Constituant.

Așa cum am mai avut ocazia să precizăm în cuprinsul lucrării, fundamentarea și funcționarea Curții Constituționale este de natură să modifice „**schema clasică**” a „puterilor” etatice. Echilibrul și separația „puterilor” statale par a fi iremediabil afectate de modul de funcționare și mai ales de atribuțiile Curții Constituționale.

Curtea Constituțională a preluat „coroana” care în mod tradițional aparținuse autorității („puterii”) judecătorești. Este vorba de aptitudinea de exercitare a controlului constituționalității legilor.

Fiind deposedată de această atribuție de excepție, autoritatea judecătorească a rămas, în continuare, competentă să soluționeze cauzele civile și penale, precum și cauzele administrative, care prin natura lor implică verificarea legalității actelor emise de organele autorității executive.

Nu suntem noi cei chemați a aprecia dacă prin înființarea Curții Constituționale a fost sau nu știrbită autoritatea judecătorească, în latura atribuțiilor, a competențelor sale specifice.

Cert este că jurisdicția constituțională se exercită de o autoritate publică independentă. Această autoritate este reprezentată de Curtea Constituțională.

Legiuitorul Constituant a optat pentru înființarea acestei autorități publice independente de celelalte „puteri” etatice.

Exista, desigur, și o altă opțiune: instituirea unei Curți Constituționale distincte, competentă să soluționeze litigiile cu caracter constituțional, care să fie integrată în autoritatea judecătorească.

Rolul central al Curții Constituționale este acela de a „**garanta supremația Constituției**”. Acest scop fundamental se realizează prin garantarea unor principii mijlocitoare care îi asigură înfăptuirea. Astfel, Curtea Constituțională trebuie să asigure realizarea efectivă a principiilor separației „puterilor” în stat, trebuie să garanteze

responsabilitatea statului în raport cu cetățeanul și totodată trebuie să garanteze și responsabilitatea cetățeanului în raport cu statul. Toate aceste atribuții nominalizate în fraza anterioară au menirea de a garanta îndeplinirea supremației Constituției, care reprezintă obiectivul fundamental al Curții Constituționale.

În legătură cu necesitatea instituirii Curții Constituționale se pot formula multiple opinii. Astfel, există opinia că un organ specializat al statului – Curtea Constituțională – trebuie să îndeplinească garantarea deplină a Constituției prin exercitarea atribuțiilor de control al constituționalității legilor adoptate de către legiuitorul ordinar. Într-o altă teză se susține necesitatea ca atribuțiile privind controlul constituționalității legilor să rămână o perioadă relativ îndelungată în competența instanțelor judecătorești de drept comun. Acesta deoarece, s-a acreditat ideea conform căreia Curtea Constituțională nefiind definită ca o putere de stat (publică) pare doar o instituție statală care nu poate fi controlată de celelalte „puteri” etatice. Curtea Constituțională apare astfel ca un superparlament cu putere de negare și nu cu putere de promovare.

În fine, există și opinia potrivit căreia controlul constituționalității legilor ar trebui efectuat de Curtea Supremă de Justiție – în secții reunite iar controlul proiectelor de lege să se realizeze de o **comisie** a Parlamentului.

Art. 135.: „Atribuțiile”.

„(1). Curtea Constituțională:

a). exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;

b). interpretează Constituția;

c). se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;

d). confirmă rezultatele referendumurilor republicane;

e). confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova;

f). constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova sau interimatul funcției de Președinte, precum și imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;

g). rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție;

h). hotărârile asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

(2). Curtea Constituțională își desfășoară activitatea din inițiativa subiecților prevăzuți de Legea cu privire la Curtea Constituțională”.

După cum se observă din simpla lectură a atribuțiilor menționate în dispozițiile art. 135 din Constituția Republicii Moldova, Curtea Constituțională dispune de multiple atribuții cu caracter juridic sau caracter politico-juridic.

Atribuțiile Curții Constituționale sunt de o importanță covârșitoare. Noi ne vom mărgini la analiza succintă a câtorva dintre aceste atribuții.

I. Atribuțiile juridice:

A). Controlul de constituționalitate [art. 135 alin. (1), lit. „a”]

Privește, în primul rând, legile adoptate de Parlamentul Republicii Moldova.

Controlul constituționalității legilor poate fi **un control prealabil** sau **un control posterior (ulterior)**.

În cazul **controlului prealabil**, acesta se realizează, în principiu, asupra legilor votate de „puterea” deliberativ – legislativă dar nepromulgate de șeful statului.

Curtea Constituțională poate fi sesizată de subiecții prevăzuți în legea organică, care sunt în realitate autorități publice ale Republica Moldova.

Control ulterior (posterior) se înfăptuiește pe calea soluționării excepției de neconstituționalitate ridicată în fața instanței judecătorești de drept comun sau în fața instanțelor de arbitraj comercial, de către una dintre părțile litigante.

B). Pronunțarea asupra inițiativelor de revizuire a Constituției [art. 135 alin. (1) lit. „c”]

Curtea Constituțională procedează la verificarea respectării limitelor în care Constituția poate fi revizuită, conform dispozițiilor art. 142 din Legea fundamentală.

C). Efectuează controlul, la sesizare, cu privire la hotărârile Parlamentului [art. 135 alin. (1) lit. „a”]

Desigur controlul este de constituționalitate. Sesizarea poate fi făcută de subiecții oficiali, autorități publice.

D). Efectuează, la sesizare, controlul de constituționalitate a decretelor șefului statului și respectiv a hotărârilor și ordonanțelor guvernamentale [art. 135 alin. (1) lit. „a”]

II. O serie de atribuții extrem de importante care revin Curții Constituționale au **un caracter politico – juridic**.

A). Confirmarea rezultatelor alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova [art. 135 alin. (1) lit. „e”]

Această atribuție complexă presupune o serie de acte de verificare a respectării procedurilor, cu referire la: înregistrarea candidaturilor, soluționarea eventualelor contestații, publicarea rezultatului alegerilor etc.

B). Constatarea existenței circumstanțelor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al Republicii Moldova [art. 135 alin. (1) lit. „f”]

Când se impune exercitarea atribuțiilor de șef al statului de către **un Președinte interimar**, Curtea Constituțională este autoritatea publică care constată împrejurările (cauzele și circumstanțele) care să justifice instituirea interimatului la funcția de Președinte al Republicii Moldova.

C. Confirmarea rezultatelor referendumurilor republicane [art. 135 alin. (1) lit. „d”]

Această atribuție subsumează, în realitate, două atribuții, respectiv: vegherea la respectarea procedurii „referendare” și confirmarea rezultatului referendumului republican.

Confirmarea nu reprezintă altceva decât consecința respectării procedurii de organizare a referendumului. De aceea, atribuția confirmării referendumului este accesorie atribuției vegherii la respectarea procedurii referendumului. Cu toate acestea Constituantul a optat pentru acordarea unui rol preeminent confirmării rezultatelor referendumului, ca etapă finală a întregii procedurii desfășurate.

D). Atribuția constând în prerogativa de a hotărî asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic [art. 135 alin. (1) lit. „h”]

Curtea Constituțională verifică constituționalitatea respectivului partid politic prin prisma prevederilor art. 41 alin. (4) din Constituția Republicii Moldova.

E). Constatarea existenței circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului [art. 135 alin. (1) lit. „f”]

În exercitarea acestei atribuții Curtea Constituțională verifică îndeplinirea tuturor condițiilor cu caracter constituțional prevăzute în art. 85 din Legea fundamentală.

Apreciem, **de lege ferenda**, că se impune inserarea unei noi atribuții conferită Curții Constituționale, relativă **la soluționarea conflictelor dintre autoritățile publice**.

Practic, când medierea exercitată de șeful statului între „puterile” constituite în stat „**nu a dat roade**”, Curtea Constituțională trebuie să dispună de prerogativa de a soluționa, la cerere, conflictul generat de „neînțelegerea” dintre autoritățile publice.

În acest **ipotetic caz** Curtea Constituțională ar putea fi sesizată de reprezentanții autorităților publice aflate în conflict juridic constituțional.

Această atribuție de „**mediere judiciară, contencioasă**” între autoritățile etatice, ar conferi Curții Constituționale un caracter quasi-sacramental.

Judecătorii Curții Constituționale sunt apărătorii și garanții Constituției Republicii Moldova. Tot ei ar trebui să fie cei care „tranșează” din punct de vedere **juridic** dar și **politic** pentru fiecare „putere” constituită în stat, în privința locului, rolului și atribuțiilor care îi sunt recunoscute de Constituție.

Judecătorii Curții Constituționale sunt pavăza întregului popor român din Republica Moldova, a fiecărui cetățean privit singular cât și a statului privit ca ansamblu de autorități publice.

Situându-se într-un fel „deasupra” autorităților etatice, judecătorii Curții Constituționale trebuie, la nevoie, să regleze mecanismul statal al Republicii Moldova, în temeiul principiilor Statului de Drept, Democrației politice (reprezentative) și Democrației juridice constituționale.

Ei datorează Națiunii Române din Republica Moldova dar și poporul este dator să respecte și să asigure deplina înfăptuire a justiției constituționale. Judecătorii Curții Constituționale reprezintă „**o contrapondere**” în raport cu fiecare dintre „**puterile**” constituite în Republica Moldova.

*

* *

Art. 136.: „Structura”.

„(1). Curtea Constituțională se compune din 6 judecători, numiți pentru un mandat de 6 ani.

(2). Doi judecători sunt numiți de Parlament, doi de Guvern și doi de Consiliul Superior al Magistraturii.

(3). Judecătorii Curții Constituționale aleg, prin vot secret, președintele acesteia”.

Autoritățile publice care concură la numirea judecătorilor Curții Constituționale sunt: **Parlamentul, Guvernul și Consiliul Superior al Magistraturii**.

Fiecare dintre autoritățile publice enunțate numesc câte 2 judecători la Curtea Constituțională.

Alegerea președintelui Curții Constituționale este o chestiune tehnică, firească, care nu ridică probleme de interpretare.

O întrebare, totuși, se poate pune în legătură cu numărul judecătorilor: este acest număr **de 6 judecători** suficient ? Se cunoaște că la Curtea Supremă de Justiție, spre exemplu, funcționează un număr mult mai mare de judecători. Cei 6 judecători sunt în număr suficient pentru a delibera asupra unei excepții de neconstituționalitate ???

Firește, Legiuitorul Constituant a considerat suficient numărul judecătorilor. Să nu uităm că fiecare din cei șase judecători **au o vastă experiență profesională și că dispun de pregătire juridică superioară.**

Trebuie remarcată justetea cu care Legiuitorul Constituant a distribuit dreptul de nominalizare a judecătorilor Curții Constituționale.

Fiecare „putere” constituită în stat – dintre cele clasice, tradiționale – dispune de această prerogativă: „puterea” legislativă (Parlamentul); „puterea” executivă (Guvernul) și „puterea” judecătorească, reprezentată de Consiliul Superior al Magistraturii.

Art. 137.: „Independența”.

„Judecătorii Curții Constituționale sunt inamovibili pe durata mandatului, independenți și se supun numai Constituției”.

Articolul menționat proclamă **independența și inamovibilitatea** judecătorilor Curții Constituționale.

Inamovibilitatea este acordată judecătorilor Curții numai pe durata mandatului. Desigur, judecătorii dispun de independență în exercitarea atribuțiilor specifice, tot pe durata mandatului.

Curtea Constituțională, în ansamblul ei, este independentă în raport cu orice altă autoritate publică. Datorită acestui fapt membrii care o compun, judecătorii beneficiază de independență și de inamovibilitate.

Independența și inamovibilitatea constituie cei doi piloni fundamentali ai statutului judecătorului Curții Constituționale.

Deși nu sunt parte componentă a autorității („puterii”) judecătorești, judecătorii Curții Constituționale dispun **de independență și de inamovibilitate.**

Independența judecătorilor Curții Constituționale este absolut necesară pentru înfăptuirea „**justiției constituționale**”. Acești judecători sunt supuși doar Constituției și, am spune noi, Legii cu privire la Curtea Constituțională.

Curtea Constituțională fiind o autoritate publică independentă în stat, având ca atribuție esențială garantarea respectării Legii fundamentale și a supremației Constituției, implică și independența membrilor care o compun.

Astfel, Curtea Constituțională este competentă în temeiul Constituției Republicii Moldova și nici o autoritate publică nu trebuie să îi stânjenească activitatea; Curtea Constituțională se supune exclusiv Legii fundamentale și, am spune noi, legii sale de organizare și funcționare; judecătorii Curții Constituționale nu pot fi trași la răspundere pentru voturile exprimate cu ocazia soluționării cauzelor.

Într-o măsură apreciabilă independența judecătorilor Curții Constituționale „se aseamănă” cu independența judecătorilor de la instanțele de drept comun. Practic este

vorba de aceeași garanție juridică constituțională oarecum echivalentă sub aspect cantitativ și calitativ. Deosebirea se manifestă **prin locul și rolul** avut de judecătorii Curții Constituționale în raport cu judecătorii „magistrați” de carieră.

Inamovibilitatea – este o garanție a independenței judecătorului. Ea reprezintă instituția care asigură o stabilitate deosebită judecătorului.

În temeiul inamovibilității, judecătorul nu poate fi suspendat, promovat, transferat, pensionat prematur sau eliberat din funcție decât în cazurile și cu observarea condițiilor prevăzute de lege.

Judecătorii din cadrul autorității judecătorești dispun de inamovibilitate (cu excepția celor numiți pentru prima dată pe un termen de 5 ani).

Judecătorii Curții Constituționale beneficiază de inamovibilitate pe durata mandatului.

Sunt și anumite particularități desigur, manifestate prin **imposibilitatea promovării, a pensionării premature, și totodată imposibilitatea transferării judecătorilor de la Curtea Constituțională.**

Inamovibilitatea judecătorilor Curții Constituționale există pe durata îndeplinirii mandatului. Aceasta înseamnă că după pierderea calității (demnității publice) de judecător al Curții Constituționale **inamovibilitatea încetează de drept.**

Alte chestiuni privitoare la independența judecătorilor și la inamovibilitatea acestora (ne referim la judecătorii de la instanțele de drept comun) au fost – succint desigur, anterior tratate cu ocazia analizării **Autorității judecătorești.**

Art. 138.: „Condițiile de numire”.

„Judecătorii Curții Constituționale trebuie să aibă o pregătire juridică superioară, o înaltă competență profesională și o vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic sau în activitatea științifică.”

Cu excepția cetățeniei Republicii Moldova, subînțeleasă din economia textului constituțional, persoana fizică care candidează trebuie să îndeplinească cumulativ alte trei condiții.

A). – să posede pregătire juridică superioară;

B). – să aibă o înaltă competență profesională;

C). – să aibă vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic sau în activitatea științifică.

Vom analiza succesiv aceste condiții:

A). - *. **să posede pregătire juridică superioară;**

De principiu, pentru această demnitate publică, candidații sunt doctori în științe juridice.

B). - *. **să aibă o înaltă competență profesională;**

Aceasta presupune îndeplinirea înainte de data numirii, a unor funcții publice sau demnități de o extremă importanță. Candidatul trebuie să fi exercitat atribuțiile specifice funcției sau demnității publice cu competență profesională de excepție.

C). - *. **să aibă vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic sau în activitatea științifică.** Este o condițiile de vechime impusă persoanei care urmează a fi numită în această demnitate publică. Numărul de ani solicitați nu este exagerat, având în vedere importanța acestei demnități publice.

Evident, vechimea poate fi în activitatea juridică practică (judecător, procuror, de ce nu în avocatură, notariat) sau în învățământul juridic ori în activitatea științifică.

Textul pare lacunar. Învățământul juridic nu poate fi decât superior, cel puțin în contextul utilizat în Legea fundamentală.

De asemenea, activitatea științifică credem că nu se referă la orice domeniu al cunoașterii umane ci la ramura fundamentală de știință Drept.

Ca atare, pentru a fi numiți candidații trebuie să aibă o vechime de minim 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic superior sau în activitatea științifică în domeniul Dreptului.

În acest mod trebuie înțeleasă cea de-a treia condiție pentru accesarea la demnitatea publică de judecător al Curții Constituționale.

Această modalitate alternativă (vechime în profesii practice, în învățământul juridic superior sau activitatea științifică cu caracter juridic) este firesc prevăzută, fiind de notorietate că persoanele fizice cu înaltă competență profesională și cu pregătire academică în ciclurile avansate din învățământul universitar, profesiază în cadrul Facultății de Drept din Republica Moldova, în calitate de cadre didactice universitare sau, după caz, în cadrul institutelor de cercetare juridică de pe teritoriul Republicii Moldova.

Art. 139.: „Incompatibilități”.

„Funcția de judecător al Curții Constituționale este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată retribuită, cu excepția activității didactice sau științifice”.

Această incompatibilitate a fost anterior tratată cu ocazia examinării dispozițiilor art. 116 din Constituția Republicii Moldova, când a fost analizat statutul judecătorilor. De aceea, vom face trimitere la cele consemnate anterior. Analiza efectuată în privința art. 116 alin. (7) se aplică, în mod identic, și în privința prezentului articol, cu unica diferență că la art. 116 se specifică: „... orice alte funcții retribuite...” în timp ce la art. 139 se consemnează: „... orice altă funcție retribuită **publicată sau privată...**”. Această adăugare nu schimbă cu nimic identitatea aproximativă a comentariilor.

O precizare se mai impune: incompatibilitatea a fost instituită de Legiuitorul Constituant în scopul prezervării imparțialității judecătorilor Curții Constituționale.

Art. 140.: „Hotărârile Curții Constituționale”.

„(1). Legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule, din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale.

(2). Hotărârile Curții Constituționale sunt definitive și nu pot fi atacate”.

Actele Curții Constituționale sunt **hotărârile**.

Actele emise de Curtea Constituțională au aptitudinea de a produce efecte juridice.

Hotărârile prin care Curtea Constituțională se pronunță asupra excepțiilor de neconstituționalitate au acest caracter.

Hotărârile pronunțate de Curtea Constituțională sunt general – obligatorii, având putere numai pentru viitor. Fiind general – obligatorii orice subiect de drept din Republica Moldova trebuie să respecte și să se conformeze hotărârilor pronunțate de Curtea Constituțională.

Privitor la încetarea efectelor juridice ale dispozițiilor din legi, hotărâri, decrete, ordonanțe, aflate în vigoare, dispoziții care au fost declarate neconstituționale art. 140 din Legea fundamentală este deplin lămuritor. La fel și în ipoteza constatării unui tratat sau a unui acord internațional ca fiind neconstituțional.

De principiu, legile, ordonanțele etc., ori dispoziții ale acestora, declarate neconstituționale își încetează efectele juridice din momentul pronunțării hotărârii Curții Constituționale, devenind nule. Tratatul sau acordul internațional constatat ca fiind neconstituțional nu poate fi ratificat deoarece este considerat nul.

Cu privire la deciziile pronunțate, teoretic vorbind, de către Curtea Constituțională relative la legile adoptate de Parlament dar nepromulgate de șeful statului apreciam că acestea **nu ar fi acte jurisdicționale și, în consecință, nu produc efecte juridice.**

Această situație este teoretică deoarece art. 93 din Constituție **nu prevede** posibilitatea șefului statului de a solicita verificarea constituționalității legii înainte de promulgare.

Considerăm că este necesar să se recunoască Președintelui Republicii Moldova, în mod expres, dreptul de a solicita Curții Constituționale verificarea constituționalității legilor adoptate de către Parlament, anterior promulgării.

Legea fundamentală precizează că hotărârile pronunțate de Curtea Constituțională sunt definitive, **nefiind susceptibile de a fi atacate cu nici o cale de atac.**

Legea cu privire la Curtea Constituțională care detaliază prevederile constituționale relative la această instituție este **o lege organică**, conform dispozițiilor art. 72 alin. (3) lit. „c” din Constituția Republicii Moldova.